

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.изк.н. Камелия Николова

за дисертационния труд
на ДАРИЯ ТАРХАНОВА

**„Творчеството на Александра Екстер
на сцената на Камерния театър в контекста на
философско-художествените идеи на епохата в Русия и Западна Европа”
за присъждане на образователната и научна степен „доктор”**

Предложеният дисертационен труд „Творчеството на Александра Екстер на сцената на Камерния театър в контекста на философско-художествените идеи на епохата в Русия и Западна Европа” си поставя за цел да анализира работата и значението на знаменитата руска/украинска художничка и сценографка Александра Екстер (1882-1949) за формирането и установяването на уникалния художествен профил на Камерния театър (1914-1949) на Таиров от откриването му през 1914 г. до средата на 20-те години на 20 в. Едновременно с това намерението на текста е да проследи и коментира както наследството в областта на театралния дизайн на емблематичната представителка на руския и украинския авангард от първата четвърт на миналия век, така и да реконструира бурния и многопластов културен контекст на това време и да открие важното й място в него. Основната идея на дисертационния труд е, че Александра Екстер е родоначалничката в Русия на новия етап в декоративното оформление на спектакъла, започнал в европейския и руския театър на границата на XIX и XX век с появата на режисьора и положил основата на съвременната сценография. Този нов етап еманципира изкуството на театралния художник както от живописиста, така и от възпроизвеждането на литературния текст и вписва изкуството му в създаването на спектакъла като самостоятелно произведение на изкуството, като самостоен и цялостен, вътрешно единен и хармоничен, художествен свят. Важно, съпътстващо тази водеща идея, твърдение на авторката е убеждението й, че именно знаменателната творческа среща между Екстер и Таиров и работата им върху първите спектакли на Камерния театър формира неговата цялостна авангардна естетика и неповторим профил. За да докаже хипотезата си докторантката проучва, обобщава и изследва огромния културен спектър на първата четвърт на XX в., като прави интересни съпоставки между модерните и авангардистките движения в Русия и Европа,

и особено между театралните идеи на Адолф Апия и Гордън Крейг и възгледите на Екстер и Таиров. Тук бих открила и основния научен принос на работата.

Другата, не по-малка заслуга и приносно значение на дисертационния труд е обобщаването и представянето, както и сравнителният анализ (в съпоставка с цялостното движение на художествения и театралния авангард в Европа) на богатия, многопосочен и задъхано динамичен културен живот в Русия през първата четвърт на XX в., рязко прекъснат от политическата стагнация в страната след средата на 20-те.

Текстът е структуриран в три глави, въведение и заключение и е в обем от 279 страници. Библиографията включва 90 източника на руски език.

Първата глава „Изкуство и време“ дава добра представа както за цялостния контекст на първата четвърт на XX в. в Русия, така и за основните естетически посоки и движения в него като руския символизъм и неговите особености, представители и групи и яркия преход към авангардните нагласи и формирането на руския авангард в годините преди и по време на Първата световна война. Тук непременно искам да подчертая опитът на докторантката да представи и обобщи огромен фактологичен материал за водещи кръгове като „Мир изкуства“, „Синята роза“, „Вале каро“, „Магарешка опашка“ и т.н. и да ги положи в контекста на затихването на ранния модернизъм и на развитието на руския и европейския авангард.

Втората глава, озаглавена „Художници и театри“ се стреми да проследи и анализира мястото на сценографа в модерния театър, в новия театър на режисьора. Тя оправдано започва от появата на режисьорската професия в края на XIX в. и след това проследява, в отделни случаи доста подробно и пространно, естетиките и нововъведенията на основните режисьорски фигури в европейския театър до средата на 20-те години, както и в Русия, през фокуса на участието на сценографа в тяхната визия за театър. Докторантката прави точно мотивиран извод, че пътят на сценографа в руския театър от този период протича по доста по-различен начин, по-бавен и следващ режисьора, за разлика от развитието в европейските центри на модернизма и авангарда, където търсенията на режисьорите се движат успоредно и се катализират от тези на художниците. Тук основно място е отделено на реформите и идеите на Адолф Апия и Гордън Крейг, които не само оказват голямо влияние на европейската театрална сцена със своите теоретични текстове и с разпространението на множеството им проекти за изграждане на сценичното пространство, но имат и най-определящо влияние за новите движения в модерния руски театър и специално в работата на Александра Екстер и Таиров и формирането на авангардистката естетика в духа на кубофутуризма на

Камерния театър. Особено ценно е заключението на авторката, изградено върху проучването и обобщението както на предходни изследвания, така и върху оригиналните скици и рисунки на Екстер, че теоретичните идеи на Апия намират своя арка и уникална практическа реализация в Камерния театър на Таиров в годините на съвместната му работа с Екстер (1916-1921). В същото бих отправила и една препоръка към тази част на труда за по-конкретно съпоставяне на отделните елементи на театралните на сравняваните артисти.

Третата глава „Адолф Апия и Александра Екстер в огледалото на Камерен театър“ е в обем от около 100 страници и представлява същинската част на изследването. Тя пространно описва как новаторските идеи и експерименти на Адолф Апия в областта на оформлението на сценичното пространство намират ярък и самобитен отзвук в работата на Екстер с Таиров в периода 1916-1921 върху трите емблематични за изграждането на естетиката на наскоро създадената формация постановки – „Тамира Китаред“ (1916), „Саломе“ (1917) и „Роме и Жулиета“ (1921). Тук, наред с други важни анализи и изводи, като основен принос на работата се налага мотивираното подчертаване на определящата роля на Александра Екстер за установяването на мощния и оригинален новаторски облик на Камерния театър на Таиров, незаслужено минимизирана или направо премълчавана досега в руското театрознание.

Доколкото като научен консултант на докторанта (на свободна подготовка, представил своя труд в относително завършен вид преди зачисляването си) имам наблюдения върху интензивния процес на преработка и допълване на изследването, то бих отправила към него още две основни препоръки. Преди всичко за уточняване и доизясняване на отделни важни термини и тълкувания, които при превода от руски (на който трудът е подготвен) на български звучат неточно и за по-подробно коментиране на някои интересни сравнения, които се нуждаят от по-детайлно изясняване.

Нямам бележки към дисертационния труд и към автореферата, както и по останалите съпътстващи материали.

Коментираният дисертационен труд е сериозно, добросъвестно и полезно изследване с безспорна практическа приложимост. Убедено препоръчвам на неговия автор Дария Тарханова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

Гласувам: ДА.

18 февруари, 2019

Проф. д.изк.н. Камелия Николова